

La balcanització dels Balcans: el cas de Kosovo

Rosa Álvarez Cabal*, Jesús M. Romero Blasco*

Résumé / Abstract / Resumen / Resum

Le cas de la province yougoslave du Kosovo présente des éléments particuliers, mais aussi d'autres qui pourraient être extrapolables au reste de la Yougoslavie, et même à l'ensemble des pays qui constituent la mosaïque des Balkans. L'analyse du conflit permet une approche aux différents aspects de la crise du modèle politique et économique du pays, lequel, malgré son énoncé initial, n'a pas réussi à rééquilibrer un état multinational comme c'est le cas de la Yougoslavie. Dans un contexte de faiblesse de pouvoir, les différences de caractère religieux, linguistique et ethnique occupent l'avant de la scène. Le conflit prend des formes différentes en fonction des intérêts ponctuels et, d'ailleurs, la répercussion territoriale a été aussi différente en fonction de la réponse qu'on a donné à la «question albanaise». L'issue de la crise actuelle que vit la région n'est pas définie, même si elle semble liée aux solutions qu'on prendra globalement à échelle yougoslave.

* * *

The case study of the Yugoslavian province of Kosovo offers some unique elements, but also certain elements which can be extracted and applied to the rest of Yugoslavia, and even to the group of countries which form the Balkan mosaic. An analysis of the conflict reveals several aspects of the crisis in the political and economic model which the country is currently suffering. Despite the initial premises of this model it has not succeeded in «rebalancing» the multi-nation State of Yugoslavia. In a context of power debility, differences of a religious, linguistic and ethnic nature have come to the fore. The conflict has taken on different forms according to the specific interests of the different parties involved. The spatial impact has also varied, as a

---

* Llicenciats en Geografia, Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona, 08193 Bellaterra.

consequence of the reply given, on each occasion, to the «Albanian question». The solution to the present crisis in the region is not clearly defined, although it would appear to bear a close relation to the measures to be taken for Yugoslavia in general.

* * *

El caso de la provincia yugoslava de Kosovo presenta, al lado de elementos particulares, otros que podrían ser extrapolables al resto de Yugoslavia, e incluso al conjunto de países que configuran el mosaico balcánico. El análisis del conflicto permite una aproximación a los diversos aspectos de la crisis del modelo político y económico que vive el país, modelo que, a pesar de los planteamientos iniciales, no ha conseguido «reequilibrar» un Estado multinacional, como es el yugoslavo. En un contexto de debilidad de poder, las diferencias de carácter religioso, lingüístico y étnico, pasan a ocupar el primer plano. El conflicto toma formas diferentes en función de los intereses puntuales de las partes. Diversa también, ha sido la repercusión territorial, en función de la respuesta que en cada momento se ha dado a la «cuestión albanesa». La salida de la crisis actual que vive la región no está nada definida, aunque parece ligada a las soluciones que globalmente se tomen a escala yugoslava.

* * *

El cas de la província iugoslava de Kosovo presenta, al costat d'elements particulars, altres que podrien ser extrapolables a la resta de Iugoslàvia, i fins i tot al conjunt de països que configuren el mosaic balcànic. L'anàlisi del conflicte permet una aproximació als diversos aspectes de la crisi del model polític i econòmic que viu el país, model que, malgrat els plantejaments inicials, no ha aconseguit «reequilibrar» un Estat multinacional, com és el iugoslau. En un context de feblesa de poder, les diferències de caràcter religiós, lingüístic i ètnic, passen a ocupar el primer pla. El conflicte pren formes diferents en funció dels interessos puntuals de les parts. Diversa també, ha estat la repercussió territorial, en funció de la resposta que en cada moment s'ha donat a la «qüestió albanesa». La sortida de la crisi actual que viu la regió no està gens definida, encara que sembla lligada a les solucions que globalment es prenguin a escala iugoslava.

INTRODUCCIÓ

Al llarg de la història, la península balcànica ha estat sovint una cruïlla, un lloc d'encontre, un escenari de conflictes: entre pobles de mar i pobles de muntanya; entre els imperis d'Orient i d'Occident; entre el món cristià i el món islàmic; entre països socialistes i capitalistes. Potser per això la península ha patit un fort contrast d'influències culturals, religioses, polítiques i econòmiques que la configuren com una àrea força heterogènia i amb una presència important de diversos grups susceptibles d'entrar fàcilment en conflicte.

Sota el domini dels grans imperis austro-hongarès i otomà aquests grups foren satèl·lits dels poders centrals, els quals molt sovint provocaven o atiaven els enfrontaments entre ells per tal de consolidar el seu control sobre el territori balcànic. El posterior afebliment dels imperis evidencià la dificultat d'alguns d'aquests pobles per estructurar-se per si mateixos políticament i econòmicament. A la vegada, la posició geoestratègica de la península incidí en l'evolució política, de manera que els nous Estats respongueren més al repartiment d'àrees d'influència de les grans potències que a l'existència de projectes nacionals propis. A la fi de la Segona Guerra Mundial, a Iugoslàvia s'intentà imposar un model polític i econòmic que volia superar les diferències entre minories, tot prioritant les qüestions de caire social. El model no acabà de funcionar i es revela avui dia com un element desarrelador de la població respecte al territori (Maurel, 1989). Així, en un context de debilitat del poder central i en absència d'una alternativa del model polític, hom pot considerar el ressorgiment de la «qüestió de les nacionalitats» a Iugoslàvia com un intent de retrobar els trets etnoculturals diferenciadors. Al costat dels enfrontaments que es poden generar, és prou evident que les tensions tindran importants repercussions sobre el territori: lluita pel control polític, intents d'atomització, ressorgiment del nacionalisme..., que es podrien reflectir, fins i tot, en un canvi de les fronteres polítiques dels Estats.

En aquest article ens proposem d'estudiar l'evolució d'aquests conflictes en una regió balcànica: la província iugoslava de Kosovo. Al nostre entendre, el cas de Kosovo és especialment interessant ja que presenta, al costat d'elements particulars, altres que podrien ser extrapolables a la resta de Iugoslàvia, i fins i tot al conjunt dels països balcànics. L'article està dividit en tres apartats: en el primer s'expliquen, breument, els orígens històrics del problema; en el segon apartat es debaten les reformes introduïdes pel model federal després de la Segona Guerra Mundial i el seu fracàs a resoldre el conflicte; en l'apartat tercer s'analitza la situació actual de Kosovo fent especial esment als aspectes territorials de la qüestió.

ELS ORÍGENS DEL PROBLEMA: LA GUERRA DELS BALSANS I L'ANNEXIÓ DE KOSOVO

Els problemes sobre el control polític de Kosovo tenen l'origen en les Guerres Balcàniques (1912-1913). Després de la desfeta que suposà la Guerra de Crimea (1854), el manteniment de l'Imperi Otomà respongué més als interessos de les grans potències europees que a la seva pròpia capacitat de fer-se respectar. En efecte, aquelles preferiren la supervivència d'un imperi feble, fàcilment controlable, en una àrea de gran valor estratègic, a l'enucleació de la regió (Roux, 1982). Però el projecte austríac de construcció d'una via fèrria entre Viena i Constantinoble produí un canvi d'orientació en la política de la resta de potències europees, que decidiren donar suport a les aspiracions expansionistes dels països balcànics independents.

Així, l'any 1913, l'exèrcit serbi envaí el territori de Kosovo amb el pretext d'alliberar els albanesos del domini otomà. La invasió, que permeté que Sèrbia recuperés un territori amb un fort valor simbòlic (fou a Kosovo on l'any 1389, els serbis lliuraren una batalla decisiva contra els turcs), comportà que les noves fronteres balcàniques, establertes en el tractat de Londres al 1913, deixessin fora d'Albània una gran part de les terres poblades pels albanesos, Kosovo. Aquest fet, qualificat pel geògraf francès Michel Roux com a «exercici de cirurgia geopolítica» (Roux, 1982), constitueix una demostració de com, als Balcans, per sobre de consideracions ètniques, lingüístiques o culturals, s'han imposat sovint els interessos de les grans potències i llurs aliats.

Després de la Primera Guerra Mundial, el desig d'independitzar-se dels serbis, croats i eslovens, d'una banda, i els interessos de les potències vencedores de bloquejar tant l'expansió alemanya com l'expansió del moviment revolucionari soviètic d'altra banda (Lee, 1982), donaren com a resultat la fundació del nou Regne dels Serbis, Croats i Eslovens. La creació del nou Estat, les fronteres del qual foren establertes en el tractat de Versalles (1921), consolidà la divisió dels albanesos amb la integració de Kosovo al regne. La situació fronterera no patí modificacions substancials fins que esclatà la Segona Guerra Mundial, en la qual els pobles balcànics pagaren un alt preu de morts i destrucció.

EL MODEL FEDERAL IUGOSLAU: UN INTENT DE SUPERACIÓ DE LES DIFERÈNCIES INTERNES

Després de la Segona Guerra Mundial, s'inicià la «refundació» de Iugoslàvia (ara República Socialista Federal de Iugoslàvia) amb un model d'Estat que

Gràfic 1

tenia com a objectiu explícit la superació de les confrontacions polítiques, econòmiques i ideològiques que derivaven de l'existència de diverses nacionalitats a l'interior del mateix Estat.

L'organització polític-administrativa s'estructurà a partir de sis repúbliques i dues regions especials incloses dins la república Sèrbia (gràfic 1). El nou sistema polític tractà de respondre a les diferències nacionals existents en el país, tot donant autonomia als aparells administratius de les diverses repúbliques federals. Ara bé, la coincidència entre nació i república no era sempre exacta. Llevat d'Eslovènia, cap altra de les repúbliques que integren Iugoslàvia no és ètnicament homogènia i hi conviuen majories més o menys relatives amb altres grups minoritaris. Pel que fa a Sèrbia, l'asimetria de la solució adoptada (república amb dues províncies autònomes) respon a una qüestió de compromís que tenia el doble objectiu de controlar l'afany hegemònic de Sèr-

bia sobre el conjunt del territori, i a la vegada reconèixer-li una certa sobirania sobre les províncies autònomes.

En l'àmbit econòmic, l'autogestió es plantejà com el nou model de desenvolupament que permetria la descentralització del sistema. El nou sistema fou introduït progressivament, però no fou fins a inicis dels anys seixanta, quan es va crear el «Fons Federal per al Finançament del desenvolupament accelerat de les Repúbliques i Províncies menys desenvolupades». El fons hauria de ser un instrument reequilibrador del territori iugoslau, en el qual subsistien diferències molt marcades. La part fonamental del tansvassament del Fons anà destinada a la província de Kosovo, i aquesta proporció conegué, en períodes successius, un augment progressiu.

Les diferències de caràcter ideològic també s'intentaren contemplar i superar quan es configurà el nou Estat Federal. De tota manera, la mateixa constitució iugoslava (1974) inclogué algunes matisacions terminològiques importants per al tema que ens ocupa: 1. Els conceptes de nació i nacionalitat fan referència a persones i mai no s'apliquen a un territori. 2. Nació, indica els grups humans nacionalitaris que tenen la majoria de llurs efectius dins el territori federal iugoslau. 3. Nacionalitat, denota les nacions que tenen la major part del seu conjunt fora de Iugoslàvia (Bañeras, 1985). Per tant, els albanesos de Kosovo constitueixen una nacionalitat i no una nació.

A la pràctica, sembla prou clar que el sistema, qualificat globalment com a autogestionari, no ha funcionat. No ha funcionat ni el model de desenvolupament econòmic ni el model polític-administratiu: el primer per l'estructura de l'aparell productiu (aparell atomitzat excessivament, fragmentació dels mercats...), i el segon per problemes de caire institucional—diversos nivells de poder, arbitratge federal insuficient...— (Roux, 1988).

En efecte, des del punt de vista econòmic, el trasllat del poder a la perifèria del sistema econòmic no ha donat els resultats esperats. La repercussió a nivell territorial ha estat tanmateix important, i s'han generat espais de desenvolupament desigual entre les diferents regions. Aquest és, per exemple, el cas de Kosovo. Així, la província no ha aconseguit integrar la seva estructura econòmica a la del conjunt del país, ha mantingut una agricultura poc desenvolupada com a base important de l'activitat econòmica (24 % de la població activa), a la vegada que la industrialització realitzada no ha generat al seu voltant un teixit industrial propi. La renda per càpita era, el 1979, menys d'una tercera part de la mitjana iugoslava i d'una setena part de la renda d'Eslovènia (taula I).

Al marge de la qüestió econòmica i del poder polític, hi ha tot un seguit d'elements de caire més ideològic i/o cultural que ajuden a mantenir les diferèn-

Taula I
Kosovo en xifres

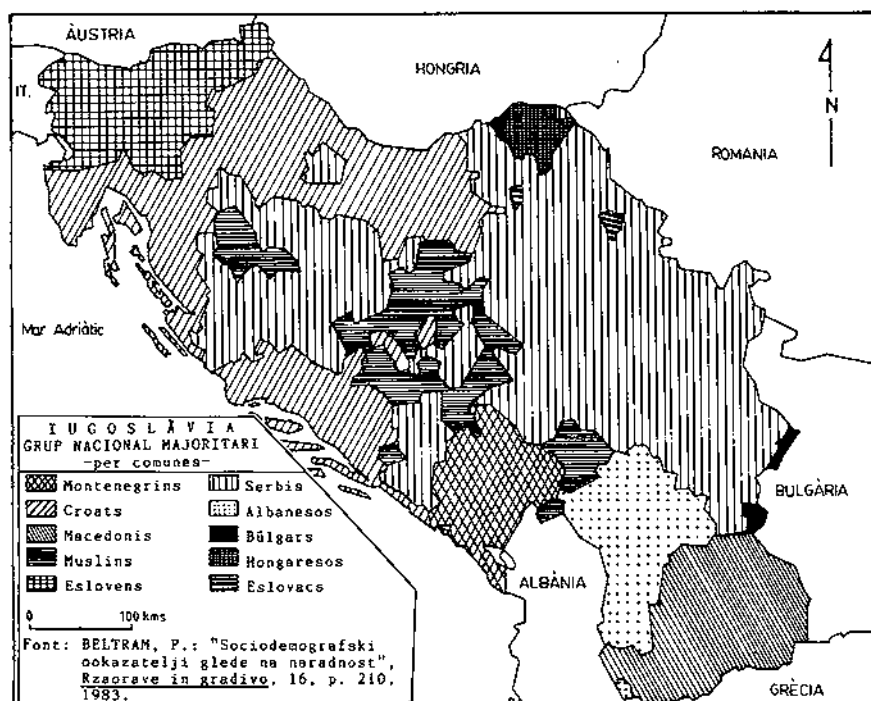
	Iugoslàvia	Kosovo	Eslovènia
Renda per habitant (U\$, 1979)	2.635	795	5.315
Salari industrial (U\$ al mes, 1980)	235	180	280
Població agrícola (en %, 1981)	19,9	24,6	9,4
Analfabetisme (majors de 10 anys en %, 1981)	9,5	7,6	0,8
Creixement natural (en %, 1984)	7,1	25,2	3,8
Part de la població total (en %)	-	6,9	-
Part del PNB iugoslau (en %)	-	2,9	-
Part dels automòbils (en %)	-	2,4	-
Part de les ràdios i televisions (en %)	-	2,5	-

Font: Lee, M. 1982, p. 113; i elaboració pròpia a partir de dades del cens de 1981.

cies entre les nacions que configuren Iugoslàvia. Es tracta dels factors religiosos, lingüístics i ètnics. Paràmetres que, entre d'altres, contribueixen a definir políticament els habitants d'un territori (Sanguin, 1981). A Iugoslàvia existeixen importants contrastos en aquest camp, de manera que les qüestions religioses, lingüística i ètnica se superposen a les qüestions econòmica i política, tot interferint-se i combinant-se. El resultat és un marc social d'una complexitat extraordinària, complexitat que queda ben reflectida en la seva projecció territorial. Vegem-ho. La religió ha tingut a Iugoslàvia un paper aglutinador dels diversos grups nacionals. Els grans grups religiosos són tres: catòlics romans, catòlics ortodoxos i musulmans. Té un interès especial l'anàlisi del paper de l'església ortodoxa, que amb el seu caràcter nacional va contribuir a la formació de Sèrbia a partir de la concessió del patriarcat de Pèc (1219). A partir d'aquest moment es produeix una certa identificació entre religió i nacionalitat, identificació que es perllongarà fins al segle XX. Després de la Segona Guerra Mundial la desvinculació del sentiment nacional i del religiós és clara. Avui, es pot observar novament la barreja entre política i religió, coincidint amb un moment de revifalla dels sentiments nacionalistes (Bañeras, 1985). Així, per exemple, les primeres veus que s'aixecaren denunciant la persecució de la població sèrbia per part dels albanesos dins de Kosovo sortiren de la mateixa església ortodoxa.

Els dominis lingüístics tornen a mostrar una Iugoslàvia heterogènia. La continuïtat territorial en l'ús de les llengües no existeix, si considerem les tres variants dialectals que tenen tant l'eslovè com el serbo-croat. Així, la superposició de diverses llengües sobre un mateix territori és habitual a Iugoslàvia. A Kosovo es parla fonamentalment l'albanès, atès l'origen de la població, però

Gràfic 2

també s'hi parla serbo-croat, que té una funció social i permet a la població albanesa projectar-se a l'exterior.

Finalment, pel que fa a la qüestió ètnica, el mapa dels grups nacionals majoritaris per comunes (gràfic 2) és prou significatiu: torna a mostrar la diferenciació interna del país, resultat d'una història on convergeixen diverses comunitats. El grup més nombrós dins Iugoslàvia i a la vegada més estès territorialment és el serbi, que sobrepasa les fronteres de la mateixa república.

El desenvolupament ple del model socialista hauria de representar, segons els seus fundadors, la superació del problema «nacional». La pràctica ha demostrat que avui dia els conflictes entre les nacions que conviuen sobre el territori iugoslau es mantenen i fins i tot són susceptibles d'una utilització política (Kewitt, 1988), recuperant les diferències que històricament havien enfrontat les diverses comunitats. La qüestió nacional continua essent una assignatura

pendent a Iugoslàvia, tal com ho havia estat al Regne dels Serbis, Croats i Eslovens (Kardelj, 1975).

LA CRISI DE KOSOVO

Els esdeveniments recents del conflicte que viu Kosovo arrenquen dels aldarulls que s'hi produïren a la primavera de 1981, aldarulls de caràcter polític amb elements afegits d'índole nacional.

En aquest darrer apartat tractarem d'explicar quina ha estat l'evolució del problema des de llavors. Ho farem a una escala d'anàlisi força gran, tot atenent als efectes que els factors econòmics, polítics i ideològics tenen en l'expressió del conflicte sobre el territori de la província autònoma.

Una situació de subdesenvolupament

La situació de retard econòmic de Kosovo es pot considerar endèmica. De fet, arrenca del període de la dominació otomana i s'expressa a través de la pervivència de les estructures de tipus tribal (Blanc, 1965), d'una economia de subsistència basada en la pastura i d'una agricultura molt endarrerida. Aquesta situació es perpetua fins a la Segona Guerra Mundial.

Amb la nova república socialista comença una lenta industrialització de la regió, que es consolidarà amb el pla quinquennal 1961-65 i amb la creació del «Fons Federal». Aquest representa la redistribució de l'1'85 % del producte social brut cap a les repúbliques de Bòsnia-Hercegovina, Macedònia, Montenegro i Kosovo, que rep el 40 % del total. A causa de la importància dels recursos miners de la regió, s'hi desenvolupa un tipus d'indústria de base, de tipus extractiu, però no de transformació. Així, Kosovo esdevé un exportador de matèries primeres que seran transformades a les repúbliques del nord. La industrialització, més que atenuar les diferències de Kosovo respecte d'altres regions del país, suposa la pervivència de les diferències nord-sud, i fins i tot l'increment de la dependència econòmica (Bañeras i García Ripoll, 1988).

Un segon element a tenir en compte és la qüestió demogràfica. Kosovo és un territori poc desenvolupat i fortament poblat. Segons el cens de 1981, la població de la província autònoma era d'1.584.000 habitants, dels quals un 77 % eren albanesos, un 13 % serbis i la resta montenegrins, turcs, musulms, etc. La mitjana d'edat d'aquesta població és força baixa, de manera que el potencial de creixement demogràfic és molt alt: més de la meitat de la població (52,8 %) té menys de vint anys (Borrell, 1986). El comportament de-

mogràfic, però, és força diferenciat entre albanesos i serbis. Així, s'estima que actualment la població albanesa constitueix el 90 % dels habitants de Kosovo, mentre la resta de comunitats perden força demogràfica. La situació derivada de la pressió demogràfica albanesa sobre la resta de comunitats, i especialment sobre la sèrbia, és un dels principals elements del conflicte.

Un altre element important és la llengua. Històricament, els intents d'assimilació s'havien materialitzat, tant en la confiscació de terres als albanesos per repartir-les entre colons serbis i montenegrins, com en el tancament de les escasses escoles en llengua albanesa. El resultat d'aquesta política fou que l'any 1954, quan es va fundar la República Federal, l'índex d'analfabetisme entre la població albanesa de Kosovo era del 90 % aproximadament (Roux, 1980). El fet que la realitat albanesa sigui definida com a «nacionalitat» i no com a «nació» implica que l'albanès no sigui reconegut com a llengua oficial, sinó com a co-oficial. Així, l'ensenyament en albanès no comença a desenvolupar-se veritablement fins als anys setanta: l'índex d'analfabetisme a Kosovo l'any 1971 era del 31 %, el doble de la mitjana iugoslava (Roux, 1980).

El desenvolupament del nacionalisme albanès

Diversos autors situen els inicis del renaixement del moviment nacionalista albanès a Kosovo cap al 1968, coincidint amb els treballs previs a la redacció de la nova constitució (Drita Albania, 1988). Un fet fonamental per al creixement de la consciència nacional entre la població albanesa fou la fundació de la universitat de Pristina (1970), que oferí la possibilitat d'ensenyament universitari a un nombre creixent d'albanesos, tant per qüestions de proximitat com pel fet que els ensenyaments s'imparteixen en albanès. Davant la manca de llibres publicats en aquesta llengua s'inicià un període de col·laboració amb la universitat de Tirana que tingué com a conseqüència una nova visió del problema albanès des de la perspectiva que ofereixen els textos importats (8 Nëntori, 1981). Així, la universitat de Pristina jugarà un paper de primer ordre pel que fa a la formulació teòrica del nacionalisme albanès i contribuirà a l'anàlisi de la situació de subdesenvolupament de Kosovo, vist des d'una perspectiva albanesa (Roux, 1980). Una altra conseqüència important serà que l'accés a titulacions superiors permet la progressiva incorporació dels albanesos a tasques de direcció, polítiques i econòmiques, encara que l'accés a aquestes últimes queda limitat per l'absència de carreres tècniques a la universitat.

La formulació de reivindicacions concretes cristal·litzà en la nova Constitució iugoslava de 1974, en la qual el grau d'autonomia de la província augmentà fins al punt que el control de la república Sèrbia passà a ser més teòric que

pràctic. Les conseqüències dels canvis per a la població sèrbia de Kosovo foren també importants. Les transformacions substancials, amb el canvi d'escala territorial de poder, feren que els serbis passessin, de ser el grup majoritari en relació amb la república, a ser una minoria dins de Kosovo. D'altra banda, el fet que els albanesos estiguessin, cada vegada més, en situació d'accedir als llocs de treball que fins llavors havien estat reservats als serbis, suposà també la pèrdua d'una font de privilegis.

Els enfrontaments nacionalistes

La crisi iugoslava de l'any 1980 i la mort de Tito tingueren una especial repercussió a Kosovo. La situació econòmica s'agreuà perillosament i l'atur augmentà. Les autoritats de les repúbliques desenvolupades i les de Kosovo s'acusaven mútuament del fracàs de la política econòmica: els kosovars criticaven la utilització del fons federal per finançar un tipus d'indústria de base que perpetuà la situació de subdesenvolupament; de la seva banda, les autoritats de les repúbliques més desenvolupades acusaven els dirigents kosovars de manca d'iniciativa i capacitat de gestió i de fomentar l'alta natalitat per aconseguir l'albanització total, fet que obligava a mantenir unes fortes despeses en serveis com ara sanitat o ensenyament («Política» [01.10.82]).

L'absència de Tito, que havia tingut un cert paper de moderador i àrbitre, fa més difícil una solució de diàleg. La revolta esclatà en forma de manifestacions i vagues en demanda de l'estatut de República Federal per a Kosovo. La revolta fou titllada pels mitjans oficials d'irredentisme albanès i durament reprimida amb la intervenció de l'exèrcit. La repressió afectà la universitat, amb destitució de professors i tancament de les relacions amb Tirana (8 Nëntori, 1981). Amb aquestes mesures s'aconseguí controlar l'ordre públic, però no pas la crisi econòmica que s'agreuava progressivament.

En aquest context, s'imposen dins la LCS els partidaris d'una política centralista, representants pel tecnòcrata serbi Slovodan Milosevic, alarmat davant de dos fets importants: la manca de poder dels dirigents de la RSS per imposar unes reformes econòmiques que considerava imprescindibles, i el perill d'albanització total de Kosovo a causa del creixement demogràfic diferenciat i de l'emigració de serbis fora de Kosovo (Hewitt, 1988). Amb aquest motiu es plantejaren un seguit d'actuacions que s'iniciaren amb el control dels mitjans de comunicació i dels òrgans de poder (Roux, 1988). Posteriorment es passà a una política d'acusacions que justificaven i legitimaven l'ús posterior de la força: religioses (violació de monges, profanació de cementiris, perill d'integritat musulmà...), polítiques (acusació de separatisme, d'irredentis-

me i també de revisionisme), econòmiques (indolents –s'aprofiten del fons federal per viure sense treballar i del subsidi d'atur–), demogràfiques (irresponsables, tenen més fills dels que poden alimentar –per aconseguir l'albanització total–), i d'ingerència exterior (instigament des d'Albània. Infiltració d'elements albanesos). (El País, La Vanguardia, Le Monde Diplomatique, 1989-1990). Campanya que culminà amb manifestacions a tota la república solidaritzant-se i donant suport als serbis de Kosovo «perseguits pels albanesos», i demanant la destitució dels dirigents albanesos kosovars. A la vegada es projectà una reforma de la constitució on es contemplava un retall de les competències de les províncies autònomes. Quant al control del territori, sembla que l'aparell polític serbi està portant a terme una nova estratègia. Es tracta de la nova configuració del mapa municipal de Kosovo. Els 22 municipis de 1981, s'han ampliat fins a 26. Les característiques econòmiques –emplaçaments industrials i miners–, estratègiques –nusos de comunicacions, estacions de ferrocarrils–, i ètniques –importants nuclis de població sèrbia– fan pensar que l'objectiu d'aquesta divisió territorial és l'intent d'assegurar el control del territori de Kosovo per part del govern serbi, que es concentraria en n: 1). Creació d'espais de control serbi on aquests es trobin segurs, protegits per tal d'evitar l'emigració i fins i tot fomentar el retorn. 2). Control del desenvolupament dels espais clau a nivell econòmic i de comunicacions. 3). Consecució del control econòmic ignorant les institucions polítiques de majoria albanesa (Roux, 1989).

CONCLUSIONS

L'anàlisi de la situació iugoslava, i més concretament del PSA de Kosovo, ens permet revisar com una minoria queda inserida dins altres nacions (Sèrbia i Iugoslàvia en el cas de Kosovo); com pren consciència de la pròpia identitat i com es generen els conflictes a partir d'aquest moment a causa del control del territori. En el procés, hi trobaríem tot un seguit d'elements que perfectament es poden traslladar a un altre marc espacial conservant els trets fonamentals.

En primer lloc, caldria considerar el valor dels elements de caire històric, cultural, ètnic i religiós, que en el conjunt de la península balcànica han configurat un mosaic força heterogeni. Kosovo és un exemple més. Per culpa d'una divisió fronterera arbitrària, que respon als interessos de les nacions veïnes i de les potències estrangeres, va quedar limitat al seu desenvolupament com a nació i deslligat del conjunt del poble albanès.

Un altre element fonamental fa referència als canvis polítics que tenen una repercussió important sobre l'organització del territori. Així, el model federal iugoslau intenta respondre a la diversitat del país, articulant, a partit d'aquesta realitat, l'organització político-administrativa i fins i tot econòmica. A la vegada, fa que el nou model s'hauria de convertir en un instrument per aconseguir un equilibri de forces entre els diferents grups nacionals. Per que fa a Kosovo, el reconeixement de l'estatut de província autònoma, encara que lligada a la república de Sèrbia, obrí la porta al desvetllament de l'esperit nacional albanès a Kosovo. El desarrelament tribal, el reconeixement de la llengua, el paper de la universitat en la formulació del nacionalisme albanès; en definitiva, el desenvolupament de la cultura albanesa, seran claus per prendre consciència de la pròpia identitat nacional i tenir a la vegada un control sobre el territori. Un territori on la població albanesa és majoria, però, en quedar inserida dins Sèrbia, passa a ser minoria. Es pot parlar de relativitat en els termes, en funció del nivell d'anàlisi escalar amb què es treballi.

Amb la crisi del model econòmic sembla que es palesen les diferències internes, a la vegada que es qüestiona el model polític. El fracàs del model econòmic, patent en els diferents nivells de desenvolupament, qüestiona el model polític, i s'observa el ressorgiment de les diferències entre els diversos grups nacionals: religioses, ètniques..., la qual cosa suposa un reforç de moviments de tipus nacionalista i la recuperació, en alguns casos, dels antagonismes que històricament havien enfrontat els diversos grups socials que configuren Iugoslàvia.

La sortida del conflicte és poc clara i en tot cas sembla que demana la definició d'un model econòmic i sociopolític iugoslau, sense ignorar els canvis que s'estan produint en el conjunt dels països socialistes, que tenen força repercussió pel que fa a les possibles alternatives. Es podria pensar que, una vegada més, els fets i els interessos exteriors poden ser fonamentals en la configuració del futur de Iugoslàvia.

BIBLIOGRAFIA

- BAÑERAS, J. (1985), «Bòsnia i Hercegovina», *Altres Nacions*, IV.
 BAÑERAS, (1988), «Crisi nacional a Iugoslàvia», *Europa de les nacions* 4, pp. 19-20.
 BAÑERAS, J. i GARCIA-RIPOLL, M. (1988), «L'escaquer iugoslau», *Europa de les nacions* 6, pp. 22-38.
 BLANC, A. (1965), *L'économie des Balkans*, Paris, P.U.F.
 BLANC, A. (1971), *Géographie des Balkans*, Paris, P.U.F.
 BORRELL, T. (1986), «El Kosovë en xifres», *Altres Nacions*, V-1986, pp. 69-74.
 GARAPON, A. (1989), «Une situation explosive règne au Kosovo», *Le Monde Diplomatique*, nov. 1989.

- GEORGE, P. (1985), *Geopolítica de las minorías*, Barcelona, Oikos-tau.
- HEWITT, B. (1988), «A Balkan Power Play», *Newsweek*, oct. 1988, pp. 8-13.
- LEE, M. (1982), «La lutte de la minorité albanaise en Yougoslavie», *Quatrième Internationale*, pp. 111-129.
- MAUREL, M. C. (1989), «Sociétés locales, territoires, pouvoirs en Europe de l'est», *Espace Rural* 20, pp. 27-48.
- MEIER, V. (1983), «Yugoslavia's National Question», *Problems of Communism* 32, pp. 47-60.
- ROUX, M. (1980), «Langue et pouvoir en Yougoslavie: le cas de Albanis», *Pluriel débat* 22, pp. 93-108.
- ROUX, M. (1982), «Le Kosovo: développement régional et intégration nationale en Yougoslavie», *Hérodote* 25, pp. 10-48.
- ROUX, M. (1988), «Les trois crises de Yougoslavie», *Hérodote* 48, pp. 107-126.
- ROUX, M. (1989), «La création de nouvelles communes au Kosovo», *Espace Rural* 20, pp. 51-59.
- SANGUIN, A. L. (1981), *Geografía política*, Barcelona, Oikos-tau.
- YERASIMOS, S. (1988), «Petit atlas géopolitique de la question d'Orient», *Hérodote* 48, pp. 36-68.
- YERASIMOS, S. (1981), *Sobre los acontecimientos de Kossova*, Tirana, «8 Nëntori».

Publicacions periòdiques.

EL PAÍS, setembre 1988 – abril 1990.

LA VANGUARDIA, novembre 1988 – abril 1990.

LE MONDE DIPLOMATIQUE, gener 1989 – març 1990.